

Ба Шурои диссертациони 6D-
КОА.029 назди Донишгоҳи миллии
Тоҷикистон (734025, Ҷумҳурии
Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, хиёбони
Рӯдакӣ, 17)

ТАҚРИЗ

ба диссертатсияи Исмоилзода Маъруф Искандар дар мавзуи «Сиёсишавии дин ва хусусиятҳои муҳими он дар шароити инкишофи ҷомеаи тоҷикистонӣ: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои фалсафа аз рӯйи ихтисоси 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ

Омузиши паҳлуҳои гуногуни сиёсишавии дин дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳиму саривақтӣ ба шумор рафта, муайян намудани сабабҳои пайдоиши он ва ба таври дуруст ба роҳ мондани мубориза бо ин падидаи номатлуб зарур аст. Пайдоиш ва ташаккули сиёсишавии дин дар ҳар як кишвар ба назар мерасад. Аммо дар кишварҳои пасошӯравӣ он хусусиятҳои хоси худро доро аст. Сиёсишавии дин ҳанӯз дар замони шӯравӣ ҳамчун воситаи муборизаи сиёсӣ идеологӣ дар муқобили Ҳукумати Шӯравӣ пайдо гардида буд. Аммо баъди пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ дар давлатҳои Осиёи Марказӣ ин зухурот ба омили ноустуворкунандаи ҷомеа табдил ёфт. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад дар зери таъсири сиёсишавии дин ҷанги шаҳрвандӣ ба вуқӯъ омад. Баъди ба имзо расидани Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллии ҳарчанд ҷанги шаҳрвандӣ хотима ёфта бошад ҳам, мутаассифона, сиёсишавии дин ва ифротгароии динию сиёсӣ на танҳо аз байн нарафт, балки мавҷудияти худро дар шароити навини давлатдорӣ низ нигоҳ дошт.

Ҳизбу ҳаракатҳои ифротие, ки зери шиори дин фаъолияти сиёсӣ мебаранд, дорои идеологияи экстремистӣ буда, бо роҳи усулҳои гуногун амалишавии мақсадҳои сиёсии худро пайгирӣ менамоянд. Дар шароити

Ҷумҳурии Тоҷикистон то ҳанӯз чунин нерӯҳои таҳрибкор барои расидан ба мақсадҳои худ кӯшиш намуда истодаанд. Айни замон сиёсикунони динро дар фаъолияти ташкилоти террористӣ экстремистӣ Ҳизби наҳзати исломӣ, дар рафтори фаъолону пайравони онҳо мушоҳида намудан мумкин аст. Онҳо дар фазои иттилоотӣ идеологии Тоҷикистон ҳамаҷуз ба таблиғи ғояҳои радикалистӣ худ машғуланд.

Дар раванди омӯзиши мавзӯ асарҳои илмӣ олимони хориҷӣ ва ватанӣ истифода бурда шудаанд. Инчунин дар раванди таҳқиқот назарияҳои сиёсии олимони рус ва муҳаққиқони ватанӣ низ ба таври фаровон истифода бурда шудаанд. Асосҳои назариявии таҳқиқотро низ хулосаҳои назариявии олимони мазкур ташкил медиҳанд. Дар раванди гузаронидани таҳқиқот муаллиф методҳои илмӣ мувофиқро истифода намудааст.

Муаллиф бамаврид қайд менамояд, ки зуҳури сиёсишавии дин дар Ҷумҳурии Тоҷикистон асосан дар зери таъсири омилҳои дохилӣ ва берунӣ ба амал омадааст. Муаллиф ба хулосае меояд, ки омилҳои берунӣ аз омилҳои дохилӣ дида таъсири манфии бештар доранд ва дар аксар маврид ангезаи пайдоиши омилҳои дохилӣ ба шумор мераванд. Маҳз дар зери таъсири низоъҳои беруна барои фаъолияти ҳизбу ҳаракатҳои ифротгарой ва террористӣ шароити мусоид фароҳам меояд. Гузашта аз ин, бархӯрди манфиатҳои геополитикии як зумра давлатҳо низ сабаби пайдоиши ифротгарой ва тундгарой мегарданд. Қариб, ки ҳамаи ташкилотҳои ифротгарой ва террористӣ дар раванди амалигардонии манфиатҳои геополитикии давлатҳои мушаххас ҳамчун воситаи расидан ба мақсадҳои геостратегии худ истифода бурда мешаванд.

Дар маҷмӯъ, омилҳои дохилию берунӣ, ки сабаби афзоиши сиёсишавии дин мешаванд, дар раванди мубориза мушкилиҳои ҷиддӣ

ба вучуд меоваранд. Рушди бемайлони технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ, ноустувории низомҳои иқтисодию иҷтимоии ҷомеа, бархӯрди тамаддунҳо, ҷаҳонишавӣ, стандартҳои дугона дар самти мубориза бо ифротгароӣ ва терроризм, аз хориҷи мамлакат дастгирӣ ёфтани зершохаҳои ташкилотҳои террористию ифротгароӣ, сатҳи пасти маърифатнокии динии аҳоли, давраи гузариш ва ғайраҳо ба онҳо мисол шуда метавонанд. Бо назардошти чунин вазъият роҳу воситаҳои мубориза низ бояд мувофиқ бо сабабҳои пайдоиши сиёсишавии дин интихоб карда шавад. Мубориза бо ин падида бояд хусусияти маҷмӯӣ дошта бошад ва дар ин раванд механизмҳои сиёсӣ, ҳуқуқӣ, идеологӣ, иҷтимоию иқтисодӣ, фарҳангӣ ва монанди инҳо ба таври натиҷабарор бояд истифода бурда шаванд.

Яке аз паҳлуҳои мусбати диссертатсия дар он ифода меёбад, ки муаллиф дар раванди таҳқиқот доираи васеи адабиёти илмиро истифода намуда, дар заминаи таҳлили онҳо моҳият ва хусусиятҳои бевоситаи сиёсишавии динро нишон додааст. Воқеан ҳам тӯли даҳ соли охир масъалаи сиёсишавии дин аз ҷониби шумораи зиёди олимону муҳаққиқон мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Таҳлили адабиёти илмии мавҷудбуда аз он шаҳодат медиҳад, ки оид ба масъалаи мазкур аз тарафи пажӯҳишгарон ҳанӯз ҳам андешаи ягона ташаккул дода нашудааст. Муаллиф муътақид аст, ки то ҳанӯз бо назардошти вазъи геополитикии ҷаҳони муосир ва махсусан бо назардошти манфиатҳои геополитикии субъектҳои хориҷӣ ин масъала ҳанӯз ҳам ба омӯзиши зиёд ниёз дорад.

Дар диссертатсия муаллиф кӯшиш намудааст, ки хусусиятҳои муҳимми сиёсишавии динро таҳлил намояд ва сабабҳои пайдоиш ва роҳу воситаҳои пешгирӣ намудани онро муайян созад. Барои амалӣ намудани ин ҳадаф дар диссертатсияи худ муаллиф ба масъалаҳои зерин диққати бештар дода, онҳоро ба таври ҷиддӣ мавриди омӯзиш қарор

додааст: дар таҳқиқоти худ муаллиф кӯшиш ба харҷ додааст, ки моҳият ва хусусиятҳои муҳимми сиёсишавии динро ҳамачониба таҳлил намуда, чанбаҳои назариявӣю методологии онро нишон диҳад; сабабҳо ва омилҳои пайдоиши сиёсишавии динро омӯхта, роҳу воситаҳои муқовимат бо онро нишон диҳад; хусусиятҳои муҳимми сиёсишавии дин ва сиёсикунонии динро мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода, нишонаҳои онҳоро ҳамчун омили бавучудоварандаи ифротгарии динию сиёсӣ муаррифӣ намудааст; самтҳои гуногуни ташаккулёбии сиёсишавии динро таҳлил намуда, паҳн гардидани ғояҳои тундгароӣ ва ифротгароӣ дар миёни қишрҳои дигари ҷомеа ро таҳқиқ кардааст; пайдоиш ва ташаккулёбии экстремизми динӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз самтҳои афзалиятноки таҳқиқотро ташкил намуда, дар ин қисми диссертатсия заминаҳо, сабабҳо ва омилҳои бавучудоварандаи экстремизм дар Тоҷикистон нишон дода шудаанд; дурнамои муқовимат бо сиёсишавии дин дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва монеаҳои дар ин самт мавҷудбуда таҳлилу баррасӣ гардида, барои коҳиш додани таъсири манфии он тавсияҳои амалӣ пешниҳод карда шудаанд.

Диссертатсияи мазкур аз муқаддима, се боб, шаш зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Боби якуми диссертатсия ба таҳқиқи асосҳои илмию назариявӣ ва хусусиятҳои концептуалии масъалаи сиёсишавии дин бахшида шуда, дар он хусусиятҳои муҳимми ин зухурот, сабабҳои пайдоиши он ва роҳу воситаҳои пешгирӣ намудани он мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Дар ин қисми диссертатсия сиёсишавии дин, идеологияи исломгароӣ, стратегияҳои муборизаи идеологӣ ва паҳншавии ғояҳои тундгароӣ ва ифротгароӣ дар миёни ҷавонон таҳлилу баррасӣ гардидаанд. Дар боби дуюми диссертатсия омилҳои сиёсӣю таърихӣю пайдоиши сиёсишавии дин дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, экстремизми динӣ, радикализми исломӣ, омилҳои бавучудоварандаи онҳо, пеш аз ҳама, омилҳои

дохилию берунӣ, оқибатҳои ногуворӣ фаъолияти ташкилотҳои ифротгарою террористӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ, аз ҷумла дар Тоҷикистон, роҳу воситаҳои муқовимат бо паҳншавии ғояҳои тундгароӣ ва ифротгароӣ мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода шудаанд.

Хулосаҳо ва натиҷаҳои асосии диссертатсия барои таҳқиқи минбаъдаи сиёсӣшавии дин заминаи илмию назариявӣ фароҳам меоварад. Инчунин натиҷаҳои таҳқиқот барои пешгирӣ намудани вазъи ифротгароии динию сиёсии ҷомеа метавонад истифода бурда шавад. Маводи таҳқиқот барои ташаккули ҷаҳонбинии назариявии муҳаққиқони ҷавон ва онҳое, ки ба омӯзиши ифротгароии динию сиёсӣ машғул мегарданд, хеле аҳамиятнок мебошад. Таъсияҳои амалии муаллиф ва хулосаҳои диссертатсия дар фаъолияти мақомоти ҳокимияти давлатӣ дар самти мубориза бар зидди ифротгароӣ метавонанд истифода бурда шаванд.

Саҳми муаллиф дар омӯзиши ин масъала аз он иборат аст, ки ӯ дар илмҳои фалсафии ватанӣ масъалаи сиёсӣшавии динро бо диди нав ва бо назардошти вазъияти геополитикию манфиатҳои геополитикии абарқудратҳои ҷаҳонӣ мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор додааст. Барои анҷом додани чунин таҳқиқот муаллиф дар назди худ вазифаҳои мушаххасро мегузорад. Таҳлили диссертатсия нишон медиҳад, ки мақсади таҳқиқот ва вазифаҳои дарпешгузоштаи муаллиф иҷро гардидаанд.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар 3 мақолаи илмӣ муаллиф, ки дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон шомил мебошанд, нашр шудаанд. Инчунин муаллиф дар конференсияҳои илмию назариявӣ натиҷаҳои таҳқиқоти худро маъруза намудааст.

Автореферати диссертатсия мухтавои таҳқиқотро пурра ифода менамояд. Вобаста ба норасогиҳои таҳқиқоти мазкур якчанд ҳолатро номбар кардан мумкин аст, ки онҳоро ба таври зайл нишон медиҳем:

1.Яке аз роҳҳои пешгирӣ намудани сиёсишавии дин баланд бардоштани маданияти сиёсии ҷавонон мебошад. Аз чи сабаб бошад, ки муаллиф ба ин масъала тавачҷуҳи ҷиддӣ зоҳир накардааст.

2.Дар таҳқиқоти мазкур моҳияти омилҳои динӣ равшан нагардидааст. Ба андешаи мо, агар ифротгароии динию сиёсӣ ҳамчун омили динӣ муаррифӣ мегардид хубтар мешуд.

3.Дар таҳқиқоти мазкур муаллиф ба масъалаи паҳн гардидани сиёсишавии дин дар давлатҳои дигари минтақаи Осиёи Марказӣ тавачҷуҳи камтар додааст. Хуб мебуд, агар муаллиф пайдоиши ин масъаларо дар кишварҳои Осиёи Марказӣ низ таҳқиқ менамуд.

Аммо дар маҷмӯъ гуфтан мумкин аст, ки диссертатсияи мазкур таҳқиқоти анҷомёфта мебошад ва норасогиҳои дар боло зикргардида мазмуни илмии онро коста намегардонанд. Зеро муаллиф ҳангоми омӯзиши мавзӯи диссертатсия доираи васеи адабиёти илмиро истифода намуда, дар заминаи таҳлили онҳо ва бо назардошти равандҳои иҷтимоию сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон хулоса ва пешниҳодҳои илман асоснокшуда таҳия намудааст.

Ҳамин тариқ, диссертатсияи Исмоилзода Маъруф Искандар дар мавзӯи «Сиёсишавии дин ва хусусиятҳои муҳими он дар шароити инкишофи ҷомеаи тоҷикистонӣ: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 – Фалсафаи иҷтимоӣ ба омӯзиши яке аз мавзӯҳои рӯзмарра бахшида шуда, таҳқиқоти мукамал ва анҷомёфта ба ҳисоб меравад. Сохтори диссертатсия ва мухтавои асосии он ба талаботи пешбининамудаи бандҳои 31-33 «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267

тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад. Бо назардошти муҳтавои асосии диссертатсия ва аз рӯи интишороти муаллифи он гуфтан мумкин аст, ки Исмоилзода Маъруф Искандар барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ сазовор мебошад.

Мудирӣ кафедраи психология ва
социологияи идоракунии Академияи
идоракунии давлатии назди Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон,
номзоди илмҳои фалсафа

Абилзода
Гуландом Сардор

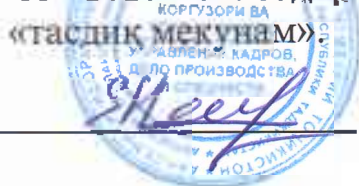
Сана: 29.05.2023

734025, ш. Душанбе, куч. Саид Носир 33

abilova.78@mail.ru

(992)918790887

Имзои Г.С. Абилзодаро

Сардори Раёсати кадрҳо,
коргузорӣ ва корҳои махсуси
Академияи идоракунии
давлатии назди Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон
Ҳамидов Ш.